

Designing a Curriculum Model Based on Cultural-Islamic Education in the Secondary Education System of the Country

ARTICLE INFO

Article Type

Research Article

Authors

Marziyeh Zamani¹

Mohammad Noor Rahmani^{2*}

Mahnoosh Abedini³

How to cite this article

Marziyeh Zamani, Mohammad Noor Rahmani, Mahnoosh Abedini, Designing a Curriculum Model Based on Cultural-Islamic Education in the Secondary Education System of the Country, *Journal of Islamic Life Style Centered on Health*, 2022:5(4): 612-628.

1. PhD student, Department of Curriculum Planning, Qeshm Branch, Islamic Azad University, Qeshm, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Educational Management, Bandar Abbas Branch, Islamic Azad University, Bandar Abbas, Iran (Corresponding Author).

3. Assistant professor and faculty member, Farhangian University, Tehran, Iran.

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: mohamadnoor29@gmail.com

Article History

Received: 2021/10/02

Accepted: 2022/02/14

ABSTRACT

Purpose: The purpose of this research was to design a curriculum model based on cultural-Islamic education in the secondary education system of the country. The current qualitative-quantitative (mixed) research was carried out from the foundation data type.

Materials and methods: The statistical population in this research includes all the informants, specialists and planners in the field of curriculum planning in secondary schools of the country's educational system, who have the ability to express their opinions in the field of curriculum. In the quantitative part, the sampling method is a purposive sample. In qualitative research, to collect information from library studies, document reading, interviews, participatory and non-participatory observation, recording interviews from the field under study and secondary sources that include personal experiences, existing literature and their comparison were used. In order to identify the framework and characteristics of the main elements of the educational model of the youth, a semi-structured interview was used. In the quantitative part of this research, as in many similar descriptive studies, a questionnaire was used to collect case information. The validity of this questionnaire was determined as face validity from the point of view of 5 education experts and its reliability was calculated using Cronbach's alpha method of 79. In order to analyze the data in this research, quantitative and qualitative statistical methods have been used. In quantitative statistics, descriptive statistics methods such as frequency tables and percentages and column charts, mean and standard deviation and inferential statistics including exploratory factor analysis test using spss software version 21 were used and for all hypotheses the significance level was 0.05. was taken The findings showed.

Findings: The results of the obtained correlation coefficients showed that the number of 99 questions in the questionnaire can be placed under 10 factors. The conceptual model shows the relationships between the main categories of the curriculum model of Islamic cultural education.

Conclusion: Beta values for latent variables (dimensions of the main variables) show that all these dimensions were able to have a meaningful explanation of the main variables of the research. Therefore, the confirmatory factor analysis of the dimensions of the research variables in the main model is acceptable and approved.

Keywords: Curriculum, Cultural-Islamic Education, Educational System.

طراحی الگوی برنامه درسی مبتنی بر تربیت

فرهنگی - اسلامی در دوره متوسطه نظام آموزشی

کشور

مرضیه زمانی

دانشجوی دکتری، گروه برنامه ریزی درسی، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران.

محمدنور رحمانی

استادیار، گروه مدیریت آموزشی، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس، ایران (نویسنده مسئول).

مفهومی نشان دهنده روابط بین مقوله‌های اصلی الگوی برنامه درسی تربیت فرهنگی اسلامی است.

نتیجه گیری: مقادیر بتا برای متغیرهای مکنون (ابعاد متغیرهای اصلی) نشان می‌دهد که تمامی این ابعاد توانسته‌اند تبیین معنی-داری از متغیرهای اصلی پژوهش داشته باشند. لذا تحلیل عاملی تاییدی ابعاد متغیرهای پژوهش در مدل اصلی قابل قبول و مورد تایید می‌باشد.

واژگان کلیدی: برنامه درسی، تربیت فرهنگی - اسلامی، نظام آموزشی.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۲۵

* نویسنده مسئول: mohamadnoor29@gmail.com

مقدمه

نظام آموزش و پرورش دوره‌ی متوسطه همانند سایر دوره‌های تحصیلی دارای اجزا و عواملی است. یکی از اجزای مهم آن، نظام برنامه‌ریزی درسی است و برنامه‌های درسی نظام آموزش و پرورش، یکی از مهم‌ترین و بنیادی‌ترین عناصر در جهت حصول به اهداف و آرمان‌های ملی در خصوص تعلیم و تربیت نسل آینده‌ی یک کشور محسوب می‌گردند. شیوهی اجرای برنامه‌ی درسی در دوره‌ی متوسطه، تا حدود زیادی تابع نظام برنامه‌ریزی درسی است (۱). در این راستا دستیابی به اهداف اجتماعی و فرهنگی جامعه که به صورت اهداف آموزشی و در قالب کتاب‌های درسی و محتوای تعیین شده منعکس می‌شوند، آرمان هر نظام آموزشی است. اگر برنامه‌ی درسی و محتوای کتاب‌های مربوط، هماهنگ و همسو با اهداف کلی و جزئی نظام نباشد، نمی‌توان نسبت به تحقق هدف‌های مورد انتظار امیدی داشت. موفقیت یک نظام آموزشی در گرو هماهنگی اجزای متشکله با یکدیگر و هم سویی آنها در جهت تحقق هدف‌ها و تناسب آن با ویژگی‌های خاص مخاطبان آموزشی است (۲).

با توجه به اهمیت این ابعاد و مولفه‌های هویت فرهنگی، معمولاً نیروهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی و تربیتی، به پویایی آن کمک می‌کنند. در این میان، نظام تعلیم و تربیت هر کشوری مهم‌ترین نهاد متولی ترویج، حفظ و نگهداشت فرهنگ‌های متنوع یک جامعه است که برای حفظ و نگهداشت خرده فرهنگ‌ها و همچنین زیست مسالمت آمیز آنها در کنار یکدیگر باید بر یک برنامه درسی مبتنی بر هویت فرهنگی بر تربیت فرهنگی تاکید کند که ضمن توجه به تفاوت‌ها و اختلافات، آنها را در زیر یک ساختار مشترک جای دهد که همزمان که رو به سوی بین المللی شدن برنامه درسی حرکت می‌کنند، هویت ملی و منطقه‌ای خود را نیز در برنامه درسی حفظ کند. برنامه درسی مبتنی بر هویت فرهنگی ساز و کاری است که می‌تواند از طریق توانمندسازی افراد و گروه‌ها از منظر برخورداری از دانش نگرش و مهارت برای زیست مسالمت‌آمیز در یک جامعه چندفرهنگی موثر باشد.

پناهی‌توانا و معروفی (۳) به بررسی جایگاه مولفه‌های هویت فرهنگی در کتاب‌های ادبیات فارسی با رویکرد تحلیل محتوا

مهوش عابدینی

استادیار و عضو هیئت علمی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

چکیده

هدف: هدف از تحقیق حاضر، طراحی الگوی برنامه درسی مبتنی بر تربیت فرهنگی - اسلامی در دوره متوسطه نظام آموزشی کشور بود. پژوهش حاضر کیفی - کمی (آمیخته) از نوع داده بنیاد، انجام پذیرفت.

مواد و روش‌ها: جامعه آماری در تحقیق حاضر شامل کلیه مطلعان و متخصصان و برنامه‌ریزان عرصه برنامه‌ریزی درسی مدارس متوسطه نظام آموزشی کشور است که توانایی ابراز نظر در زمینه برنامه درسی را دارند. در بخش کمی نیز روش نمونه‌گیری به صورت، نمونه هدفمند است. در پژوهش کیفی، برای جمع‌آوری اطلاعات از مطالعات کتابخانه‌ای، سندخوانی، مصاحبه، مشاهده مشارکتی و غیرمشارکتی، ثبت مصاحبه‌ها از زمینه مورد مطالعه و منابع ثانویه که تجارب شخصی، ادبیات موجود و مقایسه آن‌ها را در بر خواهد گرفت استفاده شد. به منظور شناسایی چهارچوب و ویژگی‌های عناصر اصلی الگوی تربیتی جوانان، از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد. در بخش کمی این پژوهش، همچون بسیاری از مطالعات توصیفی مشابه برای جمع‌آوری اطلاعات مورد از پرسشنامه استفاده شده است. روایی این پرسشنامه به صورت روایی صوری از دیدگاه ۵ نفر از صاحب‌نظران تعلیم و تربیت مناسب تشخیص داده شده و پایایی آن با روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ محاسبه گردید. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها در این تحقیق از روش‌های آماری کمی و کیفی استفاده شده است. در آمار کمی روش‌های آمار توصیفی مانند جدول فراوانی و درصد و نمودار ستونی، میانگین و انحراف معیار و آمار استنباطی شامل آزمون تحلیل عاملی اکتشافی با استفاده از نرم افزار spss نسخه ۲۱ به کار برده شد و برای کلیه فرضیه‌ها سطح معنی داری ۰/۰۵ در نظر گرفته شد. یافته‌ها نشان داد.

یافته‌ها: نتایج ضرائب همبستگی دوران یافته نشان داد که تعداد ۹۹ سوال پرسشنامه می‌توانند در زیر ۱۰ عامل جای بگیرند. مدل

با توجه به انقلاب ارتباطات و گسترش فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی، جامعه و فرهنگ ایران نیز در حال تجربه کردن نوعی گذار است که دارای ویژگی‌های خاص خود بوده و پیامدهای متعددی نیز برای فرهنگ و هویت ایرانی‌ها به دنبال دارد؛ به گونه‌ای که جوانان در اثر ارتباط نزدیک با علایق و ظواهر جذاب رسانه‌ای، به گرایش به فرهنگ غرب از یک طرف، و بی‌تفاوتی نسبتاً شدید به مسائل و علایق فرهنگی سنتی خود از طرف دیگر تمایل می‌یابند (۸). در حقیقت علی‌رغم پژوهش‌هایی که در زمینه برنامه درسی صورت گرفته است، و تغییرات زیادی که در زمینه دروس و فعالیت‌های آموزشی دانش‌آموزان در مقطع متوسطه صورت گرفته است، بحث مربوط به هویت و بخصوص هویت فرهنگی و تربیت فرهنگی تفاوت‌های وسیع و گسترده فرهنگی و اجتماعی آن در سطح کشور کمتر مورد توجه قرار گرفته است. مدارس به عنوان پیام‌آوران صلح و دوستی و همزیستی مسالمت‌آمیز اقوام و فرهنگ‌های متفاوت نیازمند این هستند که برنامه مدون و درستی در جهت آموزش اصولی و مناسب دانش‌آموزان از فرهنگ ملی، قومی، بومی، خانوادگی و ... ارائه دهند و دانش‌آموزان را از این طریق با فرهنگ ملی میهنی خود آشنا نمایند، تربیت فرهنگی فرزندان، دانش‌آموزان یا به طور کلی شهروندان با آموزه‌های اسلامی و علوی یکی از دغدغه‌های اصلی متولیان تعلیم و تربیت و اندیشمندان اسلامی و از ملزومات سعادت فردی و اجتماعی و اخروی است که غفلت از آن می‌تواند خسارت‌های مادی و معنوی بسیاری از جمله مشکلات رفتاری، عاطفی، اقتصادی، اجتماعی، در خانواده و جامعه به وجود آورد. بر این اساس مسئله اصلی پژوهش حاضر طراحی و اعتبار بخشی الگوی برنامه درسی تربیت فرهنگی در دوره متوسطه نظام آموزشی کشور می‌باشد و تلاش می‌شود با شناسایی ابعاد و مولفه‌های موثر بر هویت فرهنگی، پیشنهادات کاربردی و مناسبی در جهت برنامه درسی مبتنی بر هویت فرهنگی و تقویت کننده، آن در مدارس و در سطح آموزش متوسطه کشور ارائه شود.

مواد و روش‌ها

روش تحقیق حاضر با توجه به هدف کاربردی می‌باشد. پژوهش حاضر کیفی - کمی (آمیخته) از نوع داده بنیاد، انجام پذیرفت. جامعه آماری در تحقیق حاضر شامل کلیه مطلعان و متخصصان و برنامه‌ریزان عرصه برنامه‌ریزی درسی مدارس متوسطه نظام آموزشی کشور است که توانایی ابراز نظر در زمینه برنامه درسی را دارند. در بخش کمی نیز روش نمونه‌گیری به صورت، نمونه هدفمند است. بدین صورت از بین جامعه آماری مذکور تمانی افراد شانس مساوی جهت پر کردن پرسشنامه‌ها دارند، تعداد نمونه نیز بر اساس فرمول نمونه‌گیری کوکران انتخاب می‌شود که در زیر ارائه شده است.

پرداختند، یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که میزان تاکید بر تمامی مولفه‌های هویت فرهنگی در کتاب‌های ادبیات فارسی دوره متوسطه یکسان نبوده و بر اساس نتایج تحلیل محتوا بیشترین میزان تاکید به ترتیب بر مولفه‌های «مفاخر ادبی» و «آثار ماندگار و اسامی ایران» و کمترین میزان تاکید به ترتیب بر مولفه‌های «خرده فرهنگ‌ها» و «افتخارات ملی و مذهبی» شده است و «مولفه‌های تاریخی» و «اسطوره‌ها» در جایگاه متوسط قرار دارند، به گونه‌ای که مولفه‌های مفاخر ادبی به تنهایی حدود ۴۷ درصد و مولفه‌های خرده فرهنگ‌ها کمتر از ۱ درصد از این تاکید را به خود اختصاص داده‌اند. عدلی‌پور و همکاران (۴) در پژوهشی به بررسی تأثیر شبکه اجتماعی فیسبوک بر هویت فرهنگی جوانان شهر اصفهان پرداختند، نتایج نشان داد بین مدت زمان عضویت، میزان استفاده و میزان مشارکت و فعالیت کاربران در فیسبوک و هویت فرهنگی کاربران رابطه معنادار معکوس و بین واقعی تلقی کردن محتوای مطالب فیسبوک و هویت فرهنگی کاربران رابطه معنادار مثبتی وجود دارد. یعنی هر چه مدت زمان عضویت، میزان استفاده و میزان فعالیت و مشارکت کاربران در فیسبوک از سوی کاربران افزایش پیدا می‌کند، هویت فرهنگی کاربران ضعیف‌تر می‌شود. محمدی و همکاران (۵) به بررسی برنامه‌ی درسی چندفرهنگی، بایستی گم شده در نظام آموزش متمرکز ایران پرداختند، نتایج پژوهش حاکی از آن است که برنامه‌ی درسی چندفرهنگی به عنوان بایستی گمشده در نظام آموزش متمرکز ایران، مهم‌ترین عامل در اقتدار، انسجام و وحدت ملی ایران چندفرهنگی و متکثر است و ضرورت این نوع برنامه‌ی درسی به دلیل پرورش و شکوفایی خلاقیت در تمام افراد جامعه و تعالی یکسان تمام فرهنگ‌ها، حفظ وحدت و انسجام ملی و اسلامی، تقویت زمینه‌هایی همچون مشارکت‌پذیری، رهایی از تعصبات هویتی خاص، شهروند خوب بودن و ... است.

آلتوگان (۶) به بررسی تأثیر هویت فرهنگی در یادگیری و برنامه درسی در مدارس پرداخت، نتایج نشان داد در گروه‌های مورد مطالعه شامل دانش‌آموزان از زمینه‌های مختلف: همچون قبرسی، ترک، روسی و بلغاری و غیره نتایج یادگیری متفاوت بود، بر اساس نتایج دانش‌آموزان ترک با توجه به زمینه فرهنگی خود بیشترین میانگین یادگیری را نسبت به سایرین داشتند، این امر نشان دهنده تأثیر هویت فرهنگی دانش‌آموزان بر یادگیری آنان است. سیری واردان (۷) در پژوهشی با عنوان هویت ملی، محتوای آموزش و ادراک قومی نشان داد که کتب درسی این کشور به ویژه تاریخ، بر اساس تمایزات قومی و در برخی موارد (برتری قومی) تهیه شده‌اند. بنابر اعتقاد این پژوهشگر، چنین تعلیم و تربیتی که برتری قومی و نژادی را پرورش داده و آن را تشویق کند، موجب تخریب (وحدت ملی) و به تبع آن احساس ضعف هویت ملی می‌گردد. وی نتیجه گرفت که برای دست‌یابی به هویت ملی، باید در کتاب‌های درسی تجدید نظر شود.

روایی صوری از دیدگاه ۵ نفر از صاحب‌نظران تعلیم و تربیت مناسب تشخیص داده شده و پایایی آن با روش آلفای کرونباخ /۷۹ محاسبه گردید.

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها در این تحقیق از روش‌های آماری کمی و کیفی استفاده شده است. در آمار کمی روش‌های آمار توصیفی مانند جدول فراوانی و درصد و نمودار ستونی، میانگین و انحراف معیار و آمار استنباطی شامل آزمون تحلیل عاملی اکتشافی با استفاده از نرم افزار spss نسخه ۲۱ به کار برده شد و برای کلیه فرضیه‌ها سطح معنی داری ۰/۰۵ در نظر گرفته شد. در رویکرد کیفی نیز تحلیل داده‌ای کیفی گردآوری شده، در سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی انجام گرفت و بر اساس الگوی پارادایمی (شرایط علی، پدیده محوری، شرایط زمینه‌ای، شرایط میانجی و راهبردها) داده‌ها ساماندهی و اعتبار یابی شدند. در این تحقیق، اعتبار یابی یافته‌ها بر اساس معیارهای ارائه شده برای اعتبارسنجی پژوهش‌های کیفی (اعتبار سازه (تأیید پذیری)، روایی بیرونی (انتقال‌پذیری)، روایی درونی (باورپذیری)، پایایی (اطمینان‌پذیری)) انجام گرفت.

یافته‌ها

در این بخش، نخست مقوله‌های به دست آمده از فرایند کدگذاری باز پژوهش، ارائه و سپس اجزای پارادایم کدگذاری به تفکیک و بر اساس مقوله‌های زیرمجموعه خود طرح و در نهایت طبق کدگذاری انتخابی به هم پیوند داده شده‌اند و سیر داستان طراحی الگوی برنامه درسی تربیت فرهنگی اسلامی دوره متوسطه را ترسیم خواهیم کرد.

۱. داده‌های کیفی حاصل از مراحل کدگذاری باز و محوری طی فرایند رفت و برگشتی تحلیل داده‌ها، مجموعه داده‌های کیفی اولیه به مقوله‌های کمتری تقلیل یافت. بنابراین در این مرحله، پژوهشگر به مقوله‌بندی نهایی و معنادار رسید و این مقوله‌بندی در جدول ۱ به عنوان مقوله‌بندی نهایی ارائه شده است. به طور کلی از تحلیل داده‌های کیفی پژوهش، ۱۹۹ مقوله اصلی که در قالب جدول شماره ۱ شناسایی و ارائه گردید.

جدول ۱: مقوله‌های اولیه (کدهای باز) بخش کیفی

عدالت محوری در جامعه	تاکید بر نقش فعال یادگیرنده	افزایش آگاهی عمومی
احترام به قانون و قانون‌مداری	فعالیت گروهی متنوع	رشد سواد خواندن و نوشتن به زبان مادری و محلی
میان‌رویی و پرهیز از افراط و تفریط	آشنایی با آزادی در بیان عقیده‌ها	ارتقای سواد چند فرهنگی
رعایت حقوق متقابل و یکسان انسان‌ها	مشارکت و فعالیت‌های اجتماعی	بازشناسی حفظ و گسترش فرهنگ، آداب و رسوم
ترویج صلح و دوستی در محتوا	سیاسی، مذهبی	و ارزش‌های قومی در محتوا
القای لذت از عدالت	درک دیگری و دیگرپذیری	توسعه سواد قومی و فرهنگی
	حفظ استکبارستیزی و حمایت از مستضعفین	آموزش فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر
آموزش قضاوت اخلاقی	ارائه مباحث مربوط به حقوق بشر	علاقه مندی به روحیه بسیجی (خدمت داوطلبانه و جهادی)

$$n = \frac{Nt^2 pq}{Nd^2 + t^2 pq}$$

t: مقدار نرمال استاندارد برای سطح اطمینان ۹۵ درصد
N: حجم جامعه آماری که محدود است (جمعیت جامعه آماری)

P: نسبت وجود صفت در جامع

Q: نسبت عدم وجود صفت در جامعه آماری

d: سطح خطا

در پژوهش کیفی، برای جمع‌آوری اطلاعات از مطالعات کتابخانه‌ای، سند خوانی، مصاحبه، مشاهده مشارکتی و غیرمشارکتی، ثبت مصاحبه‌ها از زمینه مورد مطالعه و منابع ثانویه که تجارب شخصی، ادبیات موجود و مقایسه آن‌ها را در بر خواهد گرفت استفاده شد. به منظور شناسایی چهارچوب و ویژگی‌های عناصر اصلی الگوی تربیتی جوانان، از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد. بعد از انجام هر مصاحبه، متن مصاحبه پیاده شد و سپس پاسخ‌ها دسته‌بندی شدند و بر اساس مفهوم کلی این دسته‌بندی‌ها، ویژگی‌ها و عناصر پیشنهادی توسط متخصصین، کدگذاری، طبقه‌بندی و تحلیل شد. در پژوهش کیفی، برای جمع‌آوری اطلاعات از مطالعات کتابخانه‌ای، سندخوانی، مصاحبه، مشاهده مشارکتی و غیرمشارکتی، ثبت مصاحبه‌ها از زمینه مورد مطالعه و منابع ثانویه که تجارب شخصی، ادبیات موجود و مقایسه آن‌ها را در بر خواهد گرفت استفاده شد. به منظور شناسایی چهارچوب و ویژگی‌های عناصر اصلی الگوی تربیتی جوانان، از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد. بعد از انجام هر مصاحبه، متن مصاحبه پیاده شد و سپس پاسخ‌ها دسته‌بندی شدند و بر اساس مفهوم کلی این دسته‌بندی‌ها، ویژگی‌ها و عناصر پیشنهادی توسط متخصصین، کدگذاری، طبقه‌بندی و تحلیل شد. در بخش کمی این پژوهش، همچون بسیاری از مطالعات توصیفی مشابه برای جمع‌آوری اطلاعات مورد از پرسشنامه استفاده شده است. در این پژوهش به منظور جمع‌آوری دیدگاه متخصصان از پرسشنامه ۳۰ ماده‌ای محقق ساخته استفاده گردید. در پرسشنامه تحقیق از مقیاس درجه‌بندی لیکرت استفاده می‌شود که دارای گزینه‌های کاملاً مخالفم، مخالفم، نظری ندارم، موافقم و کاملاً موافقم می‌باشد. روایی این پرسشنامه به صورت

ایجاد تغییرات رفتاری در جهت حمایت از عدل و داد	آشنایی با حقوق شهروندی	ارج نهادن به فرهنگ‌های مختلف
توجه به کرامت انسانی در محتوا	برائت از دشمن و مقابله با او	حفظ تنوع فرهنگی
احترام به همه مذاهب	شرح نحوه همزیستی مسالمت‌آمیز	آموزش احترام به فرهنگ‌ها
آموزش مهارت تحمل و درک آراء متفاوت	آموزش همزیستی با خرده فرهنگ‌ها	جلوگیری از تحقیر فرهنگی
ترویج دوستی بین فرهنگ‌ها	ترویج فرهنگ ایثار و شهادت	افزایش آگاهی از خرده فرهنگ‌ها هر خرده فرهنگ سهم اساسی در محتوا
تقویت ارتباطات فرهنگی	توانمندسازی معلمان در نقش تسهیل-گری خود در آموزش	حفظ زبان‌های محلی
جلوگیری از کج فهمی‌های بین فرهنگی	احساس وظیفه در برابر جامعه	گنجاندن زبان و فرهنگ قومیت‌های مختلف
جایگاه تفاوت‌های فرهنگی در متن فرایند تدریس	مسئولیت‌پذیری در مقابل جامعه و خانواده	ایجاد انگیزه نسبت به فعالیت‌های دینی
توسعه و ارتقای فرهنگی جامعه حب الهی	انجام صحیح و به موقع وظایف	ایجاد زمینه برای همزیستی فرهنگی
انس با قرآن و عترت	احترام به افراد و شغل‌های مختلف	اصلاح نگرش معلمان
ایمان و انجام عمل صالح در جامعه	تعامل با دیگر افراد جامعه	ایجاد طرز فکر درست در دوره‌های تربیت معلم
مشارکت در مناسبت‌های مذهبی	میزان افتخار به میراث‌های فرهنگی اسلامی	ایجاد یک نگرش مثبت نسبت به ادیان مختلف
تغییر در نگرش افراد نسبت به فرهنگ‌ها	توجه به تمام ابعاد نگرشی-مهارتی-شناختی	نقد و ارزیابی
نگرش مثبت بین فرهنگی	رعایت استانداردهای بین فرهنگی در تالیف محتوا	احساس رضایت و غرور از مسلمان بودن
آگاهی از تاریخ و حوادث انقلاب	بی طرفی در طراحی محتوا	انعطاف‌پذیری در تدوین محتوا
آگاهی اصول قانون اساسی	محتوا باید کمک کننده به تنوع فرهنگی	میزان دلبستگی به نمادهای اسلامی
میزان آمادگی برای ایثار و شهادت	جامعیت در تدوین محتوا	احترام به دین و زبان، مذهب، میراث فرهنگی دیگران در محتوا
استفاده از روش یادگیری همیاری و مشارکتی	آموزش اصول و فروع دین	آشنایی و احترام به ادیان
تدریس همیاری و مشارکتی	عدم وجود فرهنگ غالب در محتوا	انعکاس تنوع قومی، محیطی، مذهبی و زبانی در محتوا
اختیار به دانش‌آموزان برای حفظ فرهنگ	گنجاندن فرهنگ‌های موجود کودکان مدرسه در یک نظام آموزشی	فعالیت گروهی بین فرهنگی
آموزش دیگرپذیری	توجه به فرهنگ فراتر از کشور خود	ترویج تشریک مساعی در جامعه
آموزش مهارت پذیرش احترام به حق متفاوت بودن در راستای فرهنگ خاص	توجه به فرهنگ‌های جهانی	ضدیت با تبعیض نژادی
درک و تحمل آراء متفاوت دیگران در محتوا	تفاهم بین فرهنگی در جامعه	زیست مسالمت‌آمیز
جلوگیری از تنش‌های فرهنگی	توانمندسازی عمومی چندفرهنگی	آشنایی با فرهنگ‌های مختلف توسط مولفین محتوا
شکوفایی دانش‌آموزان همه فرهنگ‌ها	شکوفایی قابلیت‌های درونی همه اقشار دانش‌آموزی	توانایی فعال بودن دانش‌آموز در جامعه تکثرگرا
ارتقای نقش چندفرهنگی معلمان	ترویج امر به معروف و نهی از منکر	

در ادامه به منظور دسته‌بندی داده‌ها و شاخص‌های به دست آمده در بخش قبل کدگذاری محوری داده‌های به دست آمده صورت گرفت.

جدول ۲: کدگذاری محوری شاخص‌های بخش کیفی

کد	مقوله‌ها
	عدالت محوری
	عدالت محوری در جامعه
	احترام به قانون و قانون‌مداری
	میان‌رویی و پرهیز از افراط و تفریط
	رعایت حقوق متقابل و یکسان انسان‌ها
	ترویج صلح و دوستی در محتوا
	القای لذت از عدالت
	آموزش قضاوت اخلاقی
	ایجاد تغییرات رفتاری در جهت حمایت از عدل و داد
	فرهنگ عبادت
	توجه به کرامت انسانی در محتوا
	احترام به همه مذاهب
	آموزش مهارت تحمل و درک آراء متفاوت
	ترویج دوستی بین فرهنگ‌ها
	تقویت ارتباطات فرهنگی
	جلوگیری از کج فهمی‌های بین فرهنگی
	جایگاه تفاوت‌های فرهنگی در متن فرایند تدریس
	توسعه و ارتقای فرهنگی جامعه
	حب الهی
	انس با قرآن و عترت
	ایمان و انجام عمل صالح در جامعه
	مشارکت در مناسبت‌های مذهبی
	نگرش مثبت
	تغییر در نگرش افراد نسبت به فرهنگ‌ها
	نگرش مثبت بین فرهنگی
	ایجاد انگیزه نسبت به فعالیت‌های دینی
	ایجاد زمینه برای همزیستی فرهنگی
	اصلاح نگرش معلمان
	ایجاد طرز فکر درست در دوره‌های تربیت معلم
	ایجاد یک نگرش مثبت نسبت به ادیان مختلف
	گسترش دانش
	نقد و ارزیابی
	احساس رضایت و غرور از مسلمان بودن
	آگاهی از تاریخ و حوادث انقلاب
	آگاهی اصول قانون اساسی
	افزایش آگاهی عمومی
	رشد سواد خواندن و نوشتن به زبان مادری و محلی
	ارتقای سواد چند فرهنگی
	بازشناسی حفظ و گسترش فرهنگ، آداب و رسوم و ارزش‌های قومی در محتوا

توسعه سواد قومی و فرهنگی
جمع‌گرایی و فرهنگ مشارکت
آموزش فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر
علاقه‌مندی به روحیه بسیجی (خدمت داوطلبانه و جهادی)
میزان آمادگی برای ایثار و شهادت
فعالیت گروهی بین فرهنگی
ترویج تشریک مساعی در جامعه
ضدیت با تبعیض نژادی
زیست مسالمت‌آمیز
آشنایی با فرهنگ‌های مختلف توسط مولفین محتوا
توانایی فعال بودن دانش‌آموز در جامعه تکثرگرا
ارتقای نقش چندفرهنگی معلمان
استفاده از روش یادگیری همیاری و مشارکتی
تدریس همیاری و مشارکتی
اختیار به دانش‌آموزان برای حفظ فرهنگ
تاکید بر نقش فعال یادگیرنده
فعالیت گروهی متنوع
آشنایی با آزادی در بیان عقیده‌ها
مشارکت و فعالیت‌های اجتماعی سیاسی، مذهبی
استکبارستیزی
درک دیگری و دیگرپذیری
حفظ استکبارستیزی و حمایت از مستضعفین
ارائه مباحث مربوط به حقوق بشر
آشنایی با حقوق شهروندی
برائت از دشمن و مقابله با او
شرح نحوه همزیستی مسالمت‌آمیز
آموزش همزیستی با خرده فرهنگ‌ها
ترویج فرهنگ ایثار و شهادت
مسئولیت‌پذیری
توانمندسازی معلمان در نقش تسهیل‌گری خود در آموزش
احساس وظیفه در برابر جامعه
مسئولیت‌پذیری در مقابل جامعه و خانواده
ترویج امر به معروف و نهی از منکر
انجام صحیح و به موقع وظایف
احترام به افراد و شغل‌های مختلف
تعامل با دیگر افراد جامعه
محتوای غنی
میزان افتخار به میراث‌های فرهنگی اسلامی
توجه به تمام ابعاد نگرشی- مهارتی- شناختی
رعایت استانداردهای بین فرهنگی در تالیف محتوا
بی‌طرفی در طراحی محتوا
محتوا باید کمک‌کننده به تنوع فرهنگی
جامعیت در تدوین محتوا
انعطاف‌پذیری در تدوین محتوا

آگاهی از اصول دین
میزان دل‌بستگی به نمادهای اسلامی
احترام به دین و زبان، مذهب، میراث فرهنگی دیگران در محتوا
آشنایی و احترام به ادیان
انعکاس تنوع قومی، محیطی، مذهبی و زبانی در محتوا
آموزش اصول و فروع دین
احترام به تفاوت‌ها
عدم وجود فرهنگ غالب در محتوا
گنجاندن فرهنگ‌های موجود کودکان مدرسه در یک نظام آموزشی
توجه به فرهنگ فراتر از کشور خود
توجه به فرهنگ‌های جهانی
تفاهم بین فرهنگی در جامعه
توانمندسازی عمومی چندفرهنگی
شکوفایی قابلیت‌های درونی همه اقشار دانش‌آموزی
شکوفایی دانش‌آموزان همه فرهنگ‌ها
ارج نهادن به فرهنگ‌های مختلف
حفظ تنوع فرهنگی
آموزش احترام به فرهنگ‌ها
جلوگیری از تحقیر فرهنگی
افزایش آگاهی از خرده فرهنگ‌ها هر خرده فرهنگ سهم اساسی در محتوا
حفظ زبان‌های محلی
گنجاندن زبان و فرهنگ قومیت‌های مختلف
درک و تحمل آراء متفاوت دیگران در محتوا
آموزش دیگرپذیری
آموزش مهارت پذیرش احترام به حق متفاوت بودن در راستای فرهنگ خاص
جلوگیری از تنش‌های فرهنگی

آگاهی از اصول دین (۵ شاخص)، احترام به تفاوت‌ها (۱۹ شاخص) می‌باشند.

تحلیل داده‌های کمی ابتدا جهت بررسی نرمال بودن عامل‌ها از آزمون کلموگروف-اسمیرنوف تک‌نمونه‌ای استفاده شد. بر اساس نتایج جدول شماره ۳، مقادیر سطح معناداری عامل اجتماعی و فرهنگی، بیشتر از ۰.۰۵ بود.

بر اساس نتایج به دست آمده داده‌ها در قالب ده کد محوری دسته‌بندی شدند. این کدها شامل عدالت‌محوری (۸ شاخص)، فرهنگ عبادت (۱۲ شاخص)، نگرش مثبت (۷ شاخص)، گسترش دانش (۹ شاخص)، جمع‌گرایی و مشارکت (۱۷ شاخص)، استکبارستیزی (۸ شاخص)، مسئولیت‌پذیری (۷ شاخص)، محتوای غنی (۷ شاخص)،

جدول ۳: آزمون کلموگروف-اسمیرنوف تک‌نمونه‌ای برای تعیین نرمال بودن عامل‌ها

ابعاد	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آماره Z	Sig
عدالت‌محوری	۱۰۰	۴/۳۵	۰/۷۳۸	۱/۰۸	۰/۰۹۷
فرهنگ عبادت	۱۰۰	۴/۵۹	۰/۶۹۵	۱/۱۶	۰/۰۸۹
نگرش مثبت	۱۰۰	۴/۱۶	۰/۷۱۱	۰/۹۷۱	۰/۱۳۴
گسترش دانش	۱۰۰	۴/۳۷	۰/۷۲۴	۱/۲۴	۰/۰۸۵
جمع‌گرایی و مشارکت	۱۰۰	۴/۵۰	۰/۸۵۹	۱/۱۳	۰/۰۹۱
استکبارستیزی	۱۰۰	۴/۳۶	۰/۷۷۳	۱/۲۱	۰/۰۷۶
مسئولیت‌پذیری	۱۰۰	۴/۴۲	۰/۶۹۰	۰/۹۲۴	۰/۱۰۸

محتوای غنی	۱۰۰	۴/۱۱	۰/۵۶۹	۱/۱۱	۰/۰۸۵
آگاهی از اصول دین	۱۰۰	۴/۳۰	۰/۷۳۹	۰/۸۹۳	۰/۱۷۹
احترام به تفاوت‌ها	۱۰۰	۴/۴۹	۰/۸۸۴	۰/۹۵۱	۰/۱۵۶

استفاده شد، که در ادامه گزارش نتایج آن ذکر شده است. در حقیقت به منظور کاهش متغیرهای پژوهش به عوامل زیربنایی و نیز اعتبار یابی عامل‌های بخش کیفی پژوهش در زمینه طراحی و اعتبار بخشی الگوی برنامه درسی تربیت فرهنگی اسلامی دوره متوسطه، ۹۹ متغیر مشاهده شده (گزاره‌های شناسایی شده) وارد تحلیل شدند.

۳. تحلیل عاملی اکتشافی گویه‌های بخش کیفی
به منظور کاهش متغیرهای پژوهش به عوامل زیربنایی و استنباط مکنون بیانگر متغیرهای پژوهش، از آزمون تحلیل عاملی اکتشافی

جدول ۴: مقادیر آماره KMO و کرویت بارتلت

مقدار شاخص KMO		۰,۸۷۵
مقدار خی دو	۷۲۱/۸۷	
درجه آزادی	۹۹	
سطح معناداری	۰/۰۰۰	

در مرحله دوم از تحلیل عاملی گزاره‌های بیانگر طراحی الگوی برنامه درسی تربیت فرهنگی اسلامی دوره متوسطه، سهم مجموعه عامل‌ها در تبیین واریانس هر گزاره بررسی شد (جدول ۵). جدول شماره (۵)، شامل دو ستون اصلی می‌باشد. ستون مربوط به مقادیر اولیه، بیانگر مقدار کل واریانس هر متغیر می‌باشد که مجموعه عوامل زیربنایی می‌توانند آن را تبیین کنند. از آنجا که عامل‌ها می‌توانند کلیه واریانس یک متغیر (۱۰۰ درصد) را تبیین کنند، لذا مقدار واریانس اولیه برای همه گزاره‌ها (سوالات) برابر با عدد ۱ است. ستون دیگر، مقادیری از واریانس متغیرهاست که عوامل استخراج شده از تحلیل عاملی توانسته‌اند آن را تبیین کنند. مقدار این واریانس از صفر تا یک نوسان دارد. مقادیر کوچک‌تر از ۰/۳۰ نیز نشان از آن دارد که متغیر مورد نظر برای تحلیل عاملی مناسب نبوده است که در پژوهش حاضر موردی از این نظر یافت نشد.

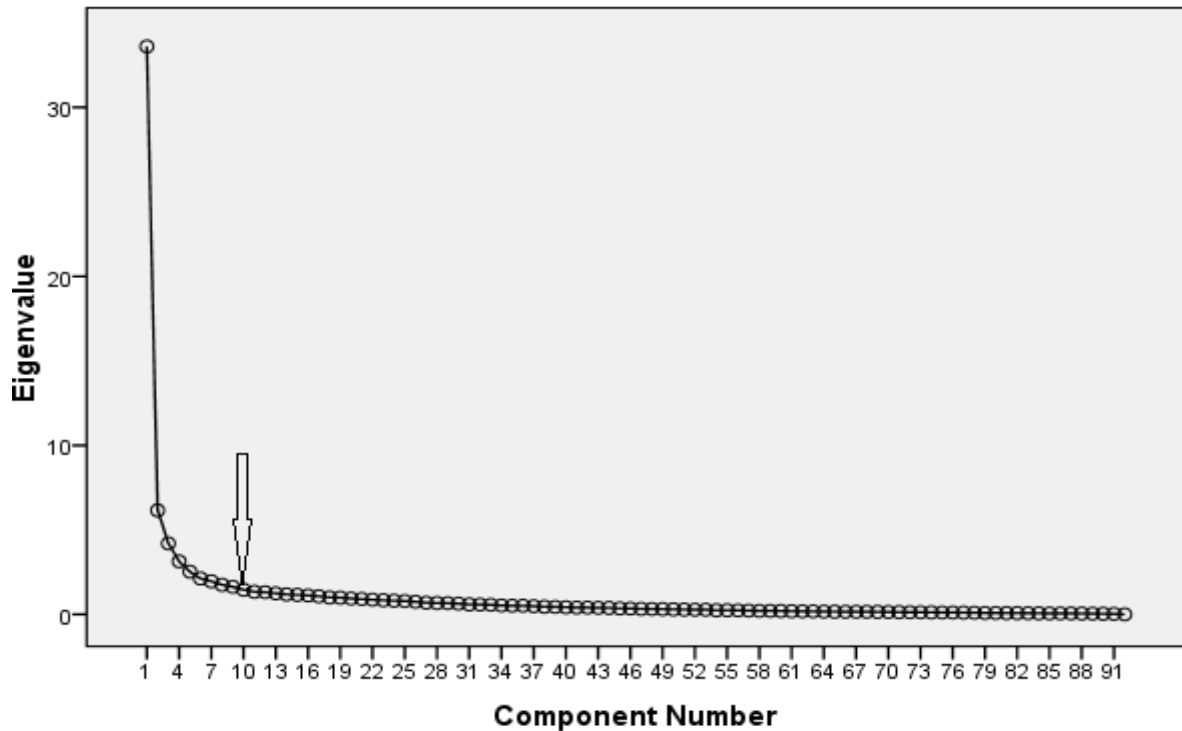
در این پژوهش مقدار شاخص کایسر- مایر برابر با ۰,۸۷۵ بود. با توجه به اینکه مقدار شاخص کایسر- مایر مناسب است، لذا انجام تحلیل عاملی برای سوالات منطقی می‌باشد. در مجموع بر اساس نتیجه آزمون KMO که مقدار آن برابر با ۰,۸۷۵ بود، مشخص شد که داده‌های پژوهش قابل تقلیل به تعدادی عامل‌های زیربنایی و بنیادی بودند. همچنین در جدول ۴، نتیجه آزمون بارتلت (۷۲۱,۹) در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۵، معنی‌دار بود و نشان داد که بین گویه‌های داخل هر عامل همبستگی بالایی وجود دارد و از طرف دیگر بین گویه‌های یک عامل با گویه‌های عامل دیگر، همبستگی مشاهده نمی‌شود. بنابراین بر اساس این آزمون نیز، مناسب بودن تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار (مدل عاملی) مورد تأیید قرار گرفت.

جدول ۵: سهم عامل‌ها در تبیین واریانس متغیرهای الگوی برنامه درسی تربیت فرهنگی اسلامی دوره متوسطه

گویه	واریانس اولیه	واریانس تبیین شده	گویه	واریانس اولیه	واریانس تبیین شده	تناسب جهت تحلیل عاملی
۱	۱,۰۰	۰/۶۵۴	۵۰	۱,۰۰	۰/۶۳۲	مناسب
۲	۱,۰۰	۰/۵۳۴	۵۱	۱,۰۰	۰/۵۵۸	مناسب
۳	۱,۰۰	۰/۴۷۲	۵۲	۱,۰۰	۰/۴۲۶	مناسب
۴	۱,۰۰	۰/۵۱۵	۵۳	۱,۰۰	۰/۴۴۴	مناسب
۵	۱,۰۰	۰/۶۲۹	۵۴	۱,۰۰	۰/۵۶۳	مناسب
۶	۱,۰۰	۰/۵۹۷	۵۵	۱,۰۰	۰/۵۰۴	مناسب
۷	۱,۰۰	۰/۵۴۳	۵۶	۱,۰۰	۰/۵۲۸	مناسب
۸	۱,۰۰	۰/۶۳۲	۵۷	۱,۰۰	۰/۴۶۸	مناسب
۹	۱,۰۰	۰/۵۴۷	۵۸	۱,۰۰	۰/۵۱۸	مناسب
۱۰	۱,۰۰	۰/۶۵۴	۵۹	۱,۰۰	۰/۴۹۵	مناسب
۱۱	۱,۰۰	۰/۵۱۸	۶۰	۱,۰۰	۰/۴۸۵	مناسب
۱۲	۱,۰۰	۰/۶۲۸	۶۱	۱,۰۰	۰/۵۵۴	مناسب

مناسب	۰/۵۰۸	۱,۰۰	۶۲	مناسب	۰/۴۴۹	۱,۰۰	۱۳
مناسب	۰/۵۷۴	۱,۰۰	۶۳	مناسب	۰/۵۱۸	۱,۰۰	۱۴
مناسب	۰/۵۱۸	۱,۰۰	۶۴	مناسب	۰/۶۲۴	۱,۰۰	۱۵
مناسب	۰/۴۶۳	۱,۰۰	۶۵	مناسب	۰/۶۶۰	۱,۰۰	۱۶
مناسب	۰/۵۴۱	۱,۰۰	۶۶	مناسب	۰/۵۵۶	۱,۰۰	۱۷
مناسب	۰/۴۴۹	۱,۰۰	۶۷	مناسب	۰/۵۸۷	۱,۰۰	۱۸
مناسب	۰/۴۸۸	۱,۰۰	۶۸	مناسب	۰/۵۳۹	۱,۰۰	۱۹
مناسب	۰/۵۰۷	۱,۰۰	۶۹	مناسب	۰/۵۷۴	۱,۰۰	۲۰
مناسب	۰/۶۴۷	۱,۰۰	۷۰	مناسب	۰/۶۴۰	۱,۰۰	۲۱
مناسب	۰/۵۹۷	۱,۰۰	۷۱	مناسب	۰/۶۱۴	۱,۰۰	۲۲
مناسب	۰/۴۴۹	۱,۰۰	۷۲	مناسب	۰/۵۹۷	۱,۰۰	۲۳
مناسب	۰/۵۷۴	۱,۰۰	۷۳	مناسب	۰/۵۴۸	۱,۰۰	۲۴
مناسب	۰/۴۹۸	۱,۰۰	۷۴	مناسب	۰/۷۲۴	۱,۰۰	۲۵
مناسب	۰/۵۳۲	۱,۰۰	۷۵	مناسب	۰/۵۲۴	۱,۰۰	۲۶
مناسب	۰/۷۴۱	۱,۰۰	۷۶	مناسب	۰/۶۳۲	۱,۰۰	۲۷
مناسب	۰/۶۵۸	۱,۰۰	۷۷	مناسب	۰/۶۰۵	۱,۰۰	۲۸
مناسب	۰/۴۷۸	۱,۰۰	۷۸	مناسب	۰/۵۵۷	۱,۰۰	۲۹
مناسب	۰/۴۵۸	۱,۰۰	۷۹	مناسب	۰/۴۲۸	۱,۰۰	۳۰
مناسب	۰/۶۲۱	۱,۰۰	۸۰	مناسب	۰/۴۹۷	۱,۰۰	۳۱
مناسب	۰/۵۱۷	۱,۰۰	۸۱	مناسب	۰/۶۵۴	۱,۰۰	۳۲
مناسب	۰/۴۸۷	۱,۰۰	۸۲	مناسب	۰/۴۳۵	۱,۰۰	۳۳
مناسب	۰/۵۶۳	۱,۰۰	۸۳	مناسب	۰/۵۱۴	۱,۰۰	۳۴
مناسب	۰/۵۵۲	۱,۰۰	۸۴	مناسب	۰/۵۳۸	۱,۰۰	۳۵
مناسب	۰/۵۰۷	۱,۰۰	۸۵	مناسب	۰/۵۶۸	۱,۰۰	۳۶
مناسب	۰/۴۶۸	۱,۰۰	۸۶	مناسب	۰/۶۲۴	۱,۰۰	۳۷
مناسب	۰/۴۴۳	۱,۰۰	۸۷	مناسب	۰/۴۱۵	۱,۰۰	۳۸
مناسب	۰/۵۹۷	۱,۰۰	۸۸	مناسب	۰/۵۶۲	۱,۰۰	۳۹
مناسب	۰/۵۷۴	۱,۰۰	۸۹	مناسب	۰/۴۶۹	۱,۰۰	۴۰
مناسب	۰/۶۸۵	۱,۰۰	۹۰	مناسب	۰/۴۷۵	۱,۰۰	۴۱
مناسب	۰/۵۸۴	۱,۰۰	۹۱	مناسب	۰/۵۷۴	۱,۰۰	۴۲
مناسب	۰/۴۴۸	۱,۰۰	۹۲	مناسب	۰/۶۶۵	۱,۰۰	۴۳
مناسب	۰/۵۹۷	۱,۰۰	۹۳	مناسب	۰/۵۲۴	۱,۰۰	۴۴
مناسب	۰/۴۵۹	۱,۰۰	۹۴	مناسب	۰/۵۰۸	۱,۰۰	۴۵
مناسب	۰/۵۸۷	۱,۰۰	۹۵	مناسب	۰/۶۰۹	۱,۰۰	۴۶
مناسب	۰/۶۵۴	۱,۰۰	۹۷	مناسب	۰/۶۲۷	۱,۰۰	۴۷
مناسب	۰/۵۵۶	۱,۰۰	۹۸	مناسب	۰/۵۹۴	۱,۰۰	۴۸
مناسب	۰/۵۸۴	۱,۰۰	۹۹	مناسب	۰/۴۹۷	۱,۰۰	۴۹

Scree Plot

نمودار ۱: نمودار سنگریزه مربوط به عامل‌های شناسایی شده در تحلیل عاملی اکتشافی

دسته‌بندی سؤالات در عامل‌ها براساس بار عاملی متغیرها پس از چرخش صورت گرفته است. بدین معنی که بزرگ‌ترین بار عاملی هر متغیر در زیر عامل مربوط به آن متغیر گزارش شده است.

نهایتاً جهت دسته‌بندی گزاره‌ها (شاخص‌ها) در بین عامل‌ها، بر اساس بار عاملی آن‌ها به ماتریس همبستگی بین گویه‌ها و عامل‌ها بعد از چرخش استناد شد (جدول ۶). در جدول شماره (۶)، دسته‌بندی سؤالات با توجه به میزان همبستگی بین آن‌ها ارائه شده است.

جدول ۶: ماتریس ضرائب همبستگی دوران یافته بین گزاره‌ها و عامل‌ها

سؤالات	عدالت- محوری	فرهنگ عبادت	نگرش مثبت	گسترش دانش	جمع‌گرایی و مشارکت	استکبارستیزی	مسئولیت- پذیری	محتوای غنی	آگاهی از اصول دین	احترام به تفاوت‌ها
	۰/۴۲۱									
	۰/۳۹۵									
	۰/۷۵۴									
	۰/۶۵۸									
	۰/۵۸۵									
	۰/۷۱۵									
	۰/۶۶۶									
	۰/۵۸۹									
		۰/۳۳۹								
		۰/۳۸۴								
		۰/۴۲۵								
		۰/۳۰۸								
		۰/۴								
		۰/۴۲۵								
		۰/۵۱۵								
		۰/۵۰۷								

	۰/۶۹۸
	۰/۴۸۸
	۰/۶۱۱
	۰/۵۹۸
	۰/۶۱۵
	۰/۴۲۵
	۰/۶۵۴
	۰/۶۶۶
	۰/۴۵۱
	۰/۶۵۲
	۰/۶۱۵
	۰/۵۴۲
	۰/۶۲۵
	۰/۵۹۵
	۰/۴۵۲
	۰/۶۴۲
	۰/۵۲۴
	۰/۴۲۸
	۰/۳۹۵
	۰/۵۴۲
	۰/۳۲۵
	۰/۳۳۳
	۰/۵۸۵
	۰/۵۷۵
	۰/۴۱۱
	۰/۴۰۸
	۰/۶۲۴
	۰/۳۸۵
	۰/۵۷۸
	۰/۵۵۸
	۰/۴۶۵
	۰/۳۸۵
	۰/۵۸۵
	۰/۵۹۸
	۰/۵۵۲
	۰/۴۱۵
	۰/۴۲۵
	۰/۵۴۱
	۰/۳۸۵
	۰/۳۳۸
	۰/۴۷۵
	۰/۳۸۴
	۰/۴۵۱
	۰/۴۱۰

۰/۳۲۴

۰/۵۵۴
۰/۴۱۲
۰/۵۰۸
۰/۳۶۵
۰/۳۲۸
۰/۳۳۰
۰/۳۵۶
۰/۴۱۵
۰/۲۵۲
۰/۵۴۲
۰/۴۸۷
۰/۶۸۵
۰/۷۱۴
۰/۶۸۵
۰/۵۵۸
۰/۶۲۴
۰/۵۲۴
۰/۷۱۱
۰/۵۶۲
۰/۶۵۲
۰/۴۸۷
۰/۶۲۸
۰/۵۵۴
۰/۶۲۵
۰/۳۹۸
۰/۴۵۱
۰/۵۸۷
۰/۶۱۱
۰/۵۸۹
۰/۷۴۵
۰/۶۵۸
۰/۴۸۷
۰/۶۳۸
۰/۵۰۸
۰/۴۹۷
۰/۵۱۱
۰/۶۲۴
۰/۵۰۳

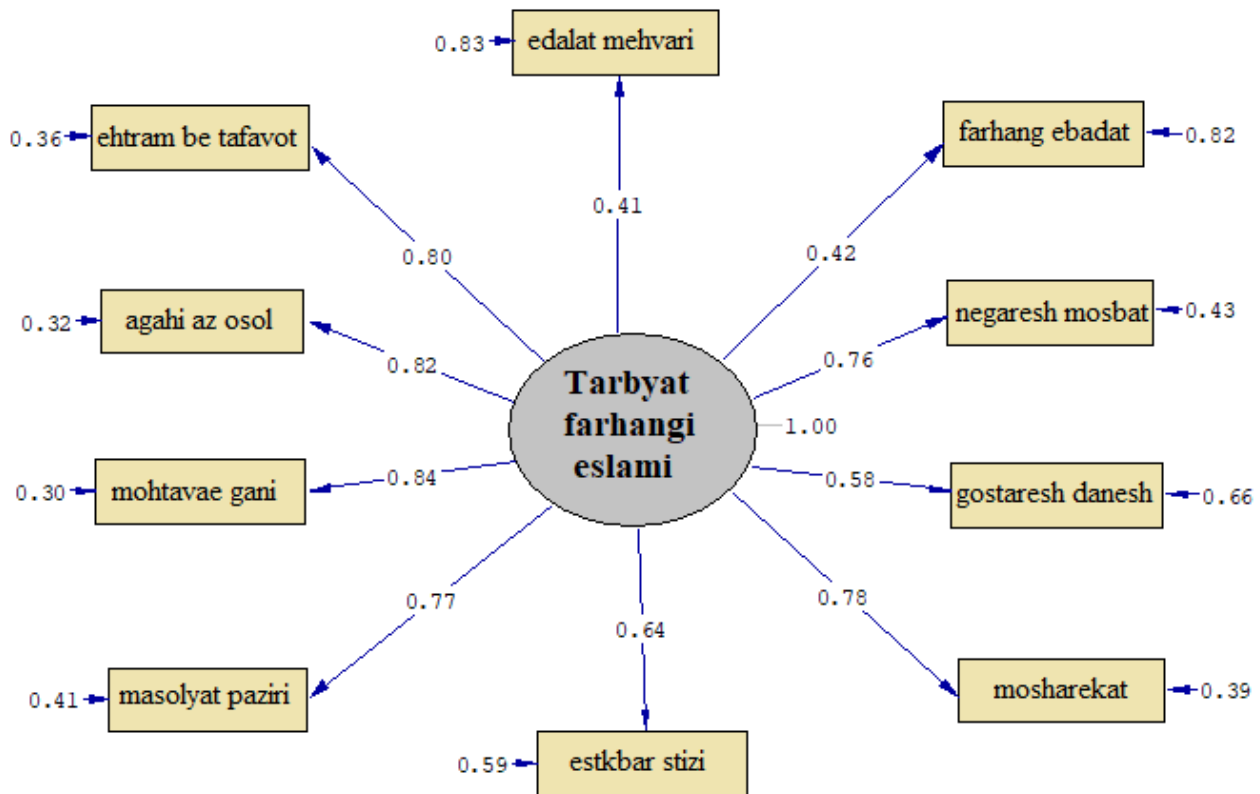
چرخش واریماکس

انتخاب شد که بتواند پوشش دهنده تمام سؤالات آن بعد باشد. این دسته‌بندی و نام‌گذاری آنها مشخص شده است.

نتایج ضرائب همبستگی دوران یافته نشان داد که تعداد نود و هفت سوال پرسشنامه می‌توانند در زیر ده عامل جای بگیرند. بنابراین در ادامه با توجه به سؤالات مربوط به هر عامل، عنوانی برای آن عامل

به β دست آمده حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌های آماری ارائه شده است. در این نمودار ضرایب استاندارد شده بتا و مقادیر خطا برای متغیرهای پژوهش مشخص شده است که بر اساس آن مشخص شد که روابط علی بین متغیرها معنی‌دار بوده و با توجه به شاخص‌های برازندگی مدل، مدل نظری پژوهش تأیید شده است. روابط مفروض بین متغیرهای پژوهش الگوی برنامه درسی تربیت فرهنگی اسلامی محاسبه شده است که برای تمامی شاخص‌ها معنی‌دار به دست آمده است. همچنین مقادیر بتا برای متغیرهای مکنون (ابعاد متغیرهای اصلی) نشان می‌دهد که تمامی این ابعاد توانسته‌اند تبیین معنی‌داری از متغیرهای اصلی پژوهش داشته باشند. لذا تحلیل عاملی تأییدی ابعاد متغیرهای پژوهش قابل قبول و مورد تأیید می‌باشد.

در این بخش، در صدد ارائه مدل نهایی پژوهش بر مبنای یافته‌های مرحله کیفی پژوهش و ارائه مدل مناسب الگوی برنامه درسی تربیت فرهنگی اسلامی هستیم. همچنین در این بخش پژوهشگر به ارائه یافته‌های کمی در ارتباط با تدوین و ارزیابی مدل مناسب برنامه درسی تربیت فرهنگی اسلامی بر مبنای یافته‌های مرحله کیفی پژوهش پرداخته است. در این بخش، فرضیات مناسب تدوین شده و سپس به منظور آزمون آنها، گام‌های زیر برداشته شده است: گام اول، برآورد و آزمون مدل‌های اندازه‌گیری، تحلیل‌های عاملی تأییدی و گام دوم برآورد و آزمون مدل‌های معادله ساختاری. مدل مفهومی نشان دهنده روابط بین مقوله‌های اصلی الگوی برنامه درسی تربیت فرهنگی اسلامی است. در شکل ۱، مدل استاندارد ضرایب

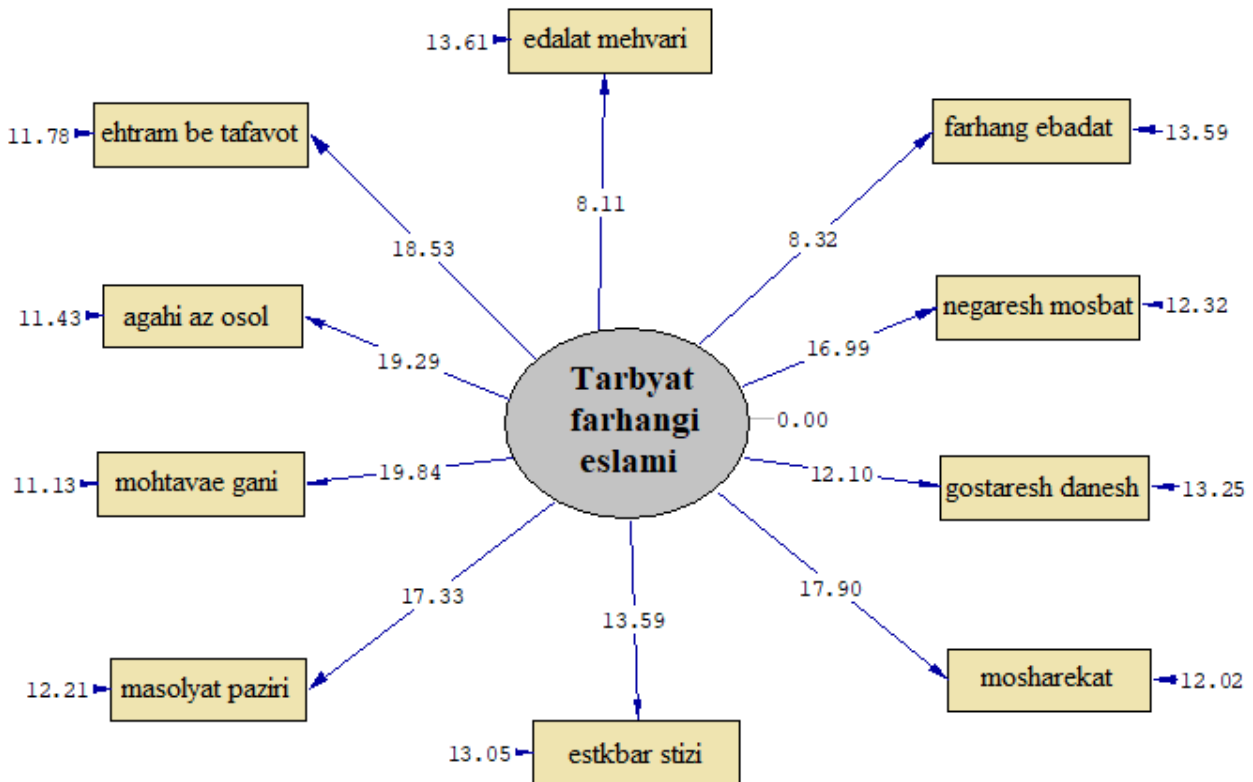

Chi-Square=170.13, df=35, P-value=0.00000, RMSEA=0.099

شکل ۱: مدل در حالت تخمین استاندارد

نهایی پژوهش بر اساس اکثر شاخص‌های برازندگی، مناسب بوده است. مقادیر تی بالاتر از ۲ نشان دهنده‌ی مناسب بودن رابطه‌ی بین دو متغیر و ارتباط آنها می‌باشد. نتایج به دست آمده در شکل شماره ۲ و جدول ۷ گزارش شده است.

جهت بررسی برازش مدل و نیز بررسی قابلیت تعمیم آن، مدل معنی‌داری پژوهش (مدل t) ارائه شده است. بر اساس مدل معنی‌داری پژوهش (شکل ۱) و با توجه به شاخص‌های نیکویی برازش مدل

Chi-Square=170.13, df=35, P-value=0.00000, RMSEA=0.099

شکل ۲: مدل در حالت ضرایب معناداری

جدول ۷: بار عاملی و ضرایب استاندارد مدل ساختاری پژوهش

نتیجه	t-value	بار عاملی	زیر بعدها	مولفه اصلی
تأیید	۸/۱۱	۰/۴۱	عدالت محوری	
تأیید	۸/۳۲	۰/۴۲	فرهنگ عبادت	
تأیید	۱۶/۹۹	۰/۷۶	نگرش مثبت	
تأیید	۱۲/۱۰	۰/۵۸	گسترش دانش	
تأیید	۱۷/۹۰	۰/۷۸	جمع گرایی و مشارکت	الگوی برنامه
تأیید	۱۳/۵۹	۰/۶۴	استکبار ستیزی	درسی تربیت
تأیید	۱۷/۳۳	۰/۷۷	مسئولیت پذیری	فرهنگی اسلامی
تأیید	۱۹/۸۴	۰/۸۴	محتوای غنی	
تأیید	۱۹/۲۹	۰/۸۲	آگاهی از اصول دین	
تأیید	۱۸/۵۳	۰/۸۰	احترام به تفاوتها	

شاخص‌های نیکویی برازش نیز حاکی از برازش مناسب هر یک از مولفه‌ها در اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش دارد در جدول شماره ۸ این مقادیر مشخص شده است.

برای بررسی اینکه مدل برآمده از پژوهش مناسب است یا نه از شاخص‌های نیکویی برازش یا شاخص‌هایی که مشخص می‌کند مدل به دست آمده مناسب می‌باشد استفاده می‌شود که در مدل حاضر

جدول ۸: شاخص‌های نیکویی برازش مدل معادلات ساختاری

ردیف	نام آزمون	ضریب محاسبه شده	معیار اصلی	چه زمانی مدل برازنده است؟	نتیجه
۱	χ^2	۱۷۰/۱۳	تفاوت فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار	معنادار باشد (بزرگ‌تر از میزان جدول)	برازش دارد
۲	RMR	۰/۰۹۷	واریانس باقیمانده و کوواریانس	هرچه به صفر نزدیک‌تر باشد	برازش دارد
۳	GFI	۰/۰۹۱	ارزیابی مقدار نسبی واریانس و کوواریانس	بین صفر و یک. باید برابر یا بزرگ‌تر از ۰,۹ باشد	برازش ندارد
۴	AGFI	۰/۰۸۹	میانگین مجذورات به جای مجموع مجذورات	بین صفر و یک. باید برابر یا بزرگ‌تر از ۰,۹ باشد	برازش دارد
۵	RMSEA	۰/۰۹۹	خطای مجموع مجذورات میانگین	اگر از ۰,۱ کوچک‌تر باشد	برازش دارد
۶	NFI	۱/۲۱	مقایسه مدل مورد نظر با مدل بدون رابطه هایش	باید بزرگتر از ۰,۹ باشد	برازش دارد
۷	CFI	۰/۹۸	مقایسه مدل مورد نظر با مدل بدون رابطه هایش	باید بزرگتر از ۰,۹ باشد	برازش ندارد

نتیجه‌گیری

رویکرد پژوهش حاضر آمیخته با شیوه اکتشافی می‌باشد. بر این اساس در ابتدا با استفاده از رویکرد کیفی و با توجه به داده‌های کیفی گردآوری شده، ابعاد و مولفه‌های موثر بر برنامه درسی مبتنی بر تربیت فرهنگی دانش‌آموزان ارائه گردید. سپس با اتکاء به داده‌های کمی گردآوری شده در تحقیق، روابط بین ابعاد و اولویت‌بندی آنها ارائه شده و آزمون شد و برازش مدل بر آمده از آن در عمل مورد ارزیابی قرار گرفت. بنابراین در ابتدا و در بخش کیفی پژوهشگر به مقوله‌بندی یافته‌های حاصل از مصاحبه پرداخت و با استفاده از کدگذاری باز و پس از تحلیل داده‌های کیفی پژوهش، ۱۹۹ مقوله اصلی شناسایی و ارائه گردید. در ادامه بر اساس کدگذاری محوری نتایج به دست آمده داده‌ها در قالب ۱۰ کد محوری دسته‌بندی شدند. این کدها شامل عدالت محوری (۸ شاخص)، فرهنگ عبادت (۱۲ شاخص)، نگرش مثبت (۷ شاخص)، گسترش دانش (۹ شاخص)؛ جمع‌گرایی و مشارکت (۱۷ شاخص)، استکبارستیزی (۸ شاخص)، مسئولیت‌پذیری (۷ شاخص)، محتوای غنی (۷ شاخص)، آگاهی از اصول دین (۵ شاخص)، احترام به تفاوت‌ها (۱۹ شاخص) می‌باشند. سپس به منظور کاهش متغیرهای پژوهش به عوامل زیربنایی و استنباط مکنون بیانگر متغیرهای پژوهش، از آزمون تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. در حقیقت به منظور کاهش متغیرهای پژوهش به عوامل زیربنایی عامل‌های بخش کیفی پژوهش در زمینه طراحی الگوی برنامه درسی تربیت فرهنگی اسلامی دوره متوسطه، ۹۹ متغیر مشاهده شده (گزاره‌های شناسایی شده) وارد تحلیل شدند. نتایج ضرائب همبستگی دوران یافته نشان داد که تعداد ۹۹ سوال پرسشنامه می‌توانند در زیر ۱۰ عامل جای بگیرند. بنابراین در ادامه با توجه به سؤالات مربوط به هر عامل، عنوانی برای آن عامل انتخاب شد که بتواند پوشش دهنده تمام سؤالات آن بعد باشد. مدل مفهومی نشان دهنده روابط بین مقوله‌های اصلی الگوی برنامه درسی تربیت فرهنگی اسلامی است. بر اساس

نتایج این بخش ضرایب استاندارد شده بنا و مقادیر خطا برای متغیرهای پژوهش مشخص شده است که بر اساس آن مشخص شد که روابط علی بین متغیرها معنی‌دار بوده و با توجه به شاخص‌های برازندگی مدل، مدل نظری پژوهش تأیید شده است. روابط مفروض بین متغیرهای پژوهش الگوی برنامه درسی تربیت فرهنگی اسلامی محاسبه شده است که برای تمامی شاخص‌ها معنی‌دار به دست آمده است. همچنین مقادیر بتا برای متغیرهای مکنون (ابعاد متغیرهای اصلی) نشان می‌دهد که تمامی این ابعاد توانسته‌اند تبیین معنی‌داری از متغیرهای اصلی پژوهش داشته باشند. لذا تحلیل عاملی تأییدی ابعاد متغیرهای پژوهش در مدل اصلی قابل قبول و مورد تأیید می‌باشد.

نتایج به دست آمده در پژوهش حاضر با پژوهش‌های ملکی‌پور و حکیم‌زاده که به تبیین برنامه درسی چند فرهنگی با تأکید بر شناسایی مولفه‌های هویت بین‌المللی، ملی و بومی برنامه درسی پرداختند، یافته‌های پژوهش نشان داد که ساختار برنامه درسی چندفرهنگی به سه لایه هویتی برنامه درسی وابسته است که در بالاترین سطح این لایه هویت بین‌المللی برنامه درسی قرار دارد که ضمن در بر گرفتن لایه هویت ملی برنامه درسی، لایه هویت بومی برنامه درسی نیز در هسته مرکزی آن جای گرفته است. همسو می‌باشد. همچنین با پژوهش نیازی و همکاران که به بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر هویت فرهنگی با تأکید بر شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر کاشان پرداختند و نشان داد که متغیرهای سرمایه فرهنگی خانواده، میزان استفاده از تلفن همراه، جامعه‌پذیری از خانواده و شیوه تربیتی مقتدرانه با هویت فرهنگی رابطه مثبت و معنادار و تضاد نسلی و شکاف نسلی با هویت فرهنگی رابطه منفی و معناداری دارند. بیشترین تأثیر بر شکاف نسلی به ترتیب مربوط به شیوه تربیتی استبدادی، شیوه تربیتی سهل‌گیر، شیوه تربیتی مقتدرانه، میزان استفاده از ماهواره و جامعه‌پذیری از خانواده می‌باشد همسو است.

ethnic identity: a case study of youth aged 15-29 in Bukan city, National Studies, No. 21, pp. 1-21.

References

1. Adib Manesh, Marzban; Ali-Asgari, Majeed; Musipour, Nematullah. 2018. Feasibility assessment of school-based curriculum implementation in high schools of Kermanshah city, Curriculum Studies (Iranian Curriculum Studies Association), first period, second issue, pp. 81-104.
2. Paimard, Nasser; Muradpourhaji-Firouz, Asad; Nouri, Ahmed; Sadeghi, Siddiqa. 2015. Analysis of the content of social science books in relation to the concepts related to the cultural rights of citizens, the second national conference of knowledge and technology of educational sciences, social studies and psychology of Iran, Tehran.
3. sheltered, honest; Maroufi, Y. 2015. The position of cultural identity components in Persian literature books (content analysis), Knowledge and Research Quarterly in Educational Sciences - Curriculum Planning, Volume 13, Number 23, pp. 89-101.
4. Adlipour, Samad; Ghasemi, Vahid; Mir Mohammad Tabar, Seyed Ahmad. 2013. The effect of Fai Sebok social network on the cultural identity of the youth of Isfahan city, Iranian Cultural Research Quarterly, 7th Volume, No. 1, pp. 1-28.
5. Mohammadi, Azad; Mohammadi, Samad; Parvin, Ehsan. 2012. Multicultural curriculum, a missing requirement in Iran's centralized education system, National Conference on Multicultural Education, Urmia.
6. Altugan, A.S. 2015. The Effect Of Cultural Identity On Learning. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 190: 455-458.
7. Siriwardena, R. 2002, National Identity. Content of Education and Ethnic Perception, Retrieved 5/2/2009.
8. Nebula, Jalil; Akabi Gepuri, Hashem. 2018. Investigating the impact of the cultural dimension of globalization on